

**Armağan Gökçearslan
Melda Özdemir**

Gazi University, Ankara-Turkey
armagangokce778@gmail.com; meldaozdemir@gmail.com.

<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2017.12.2.2C0057>

ANADOLU GELENEKSEL SIRAÇ KADIN GIYİMİ

ÖZ

Geçmiş günümüze bağlayan önemli kaynaklardan biride geleneksel kıyafetlerimizdir. Yurdumuzun bütün bölgelerinin kendilerine has güzellikte yöresel giysileri bulunmaktadır. Bu giysilerin ortak noktalarının olmasına rağmen hepsi birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Günümüzde örnekleri gittikçe azalan bu kıyafetler müzelerde, sandıklarda korunmaya çalışılmış fakat bu çalışmalar yeterli düzeyde yapılmamıştır. Giyim, giyinen bireyin sosyal durumunu, yaşını, kişilik ve karakterini, ekonomik durumunu ve toplumdaki yerini belirleyen, bireysel ve ulusal özellikler gösteren bir olgudur. O toplumun ya da ulusun coğrafi konumu ve tarihi, sosyoekonomik koşulları direkt giyimi etkilemektedir. Bu etkiler bazı bölgelerde yoğun olarak görülmektedir. Sivas, Tokat, Çorum, Yozgat ve Amasya İli çevrelerinde yaşayan bir Alevi Türkmen topluluğu olan Sıraçların giyim kuşamları da canlı renkleri, çeşitli materyaller ile süslü giyim aksesuarları ile kültürel bir zenginliğe sahiptir. Bu bağlamda "Anadolu Geleneksel Sıraç Kadın Giyimi" isimli araştırmanın amacı; geleneksel el sanatlarımız içerisinde yer alan kıyafetleri çeşit, malzeme, teknik, motif ve kompozisyon özellikleri bakımından inceleyerek özelliklerini kayıt altına alıp, kaybolmalarını engellemektir.

Anahtar Kelimeler: Gelenek, Kültür, Giyim-Kuşam, Sıraçlar, Sıraç Kadın Giyimi

ANATOLIAN TRADITIONAL SIRAÇ WOMEN CLOTHING

ABSTRACT

One of the important sources of history is the traditional clothes. All of the regions of our homeland have their own beautiful local clothes although these clothes have common points, they are all different. These clothes, which are decreasing in size today, have been tried to be preserved in the chests, but these studies have not been done adequately. Clothing is a phenomenon that reflects the individual's social status, age, personality, economic status and place in the society and shows individual, social or national characteristics. Geographical position, history and socio-economic conditions of a nation influence clothing directly and these influences are seen in some regions. The clothing of Sıracs, an Alevi Turkmen society living in Sivas, Tokat, Corum, Yozgat and Amasya provinces, has a great cultural richness with various materials and ornate clothing accessories. In this context, the aim of the research project named "Anatolian Traditional Sıraç Women Clothing" Our traditional handicrafts are examined in terms of kinds, materials, techniques, motifs and composition characteristics and their properties are recorded and prevented from disappearing.

Keywords: Tradition, Culture, Clothing, Sıraçs, Woman Clothing in Sıraçs

How to Cite:

Gökçearslan, A. ve Özdemir, M., (2017). Anadolu Geleneksel Sıraç Kadın Giyimi, *Vocational Education (NWSAVE)*, 12(2):1-19, DOI: 10.12739/NWSA.2017.12.2.2C0057.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Çeşitli uygarlıkların doğup geliştiği yerlerden biri olan Türkiye, tarihi zenginlikleri yanında el sanatları ve folklorik değerleri ile de bilinmektedir. İnsanların yaşam biçimlerini gösteren yöresel giysiler, Türk kültürünün en zengin ve gösterişli dallarından biridir. Geleneksel giyimler Türk toplumunda; sosyal, ekonomik ve dinî değerlerden etkilenmiş ve bunun sonucunda renk, motif ve biçim öğeleri ile özgün karakter oluşturmuştur. Günümüzde çeşitliliğini ve sürekliliğini devam ettiren orijinal Türk giysi kültürü, her yörede farklı estetik ve anlam bütünlüğü ile karşımıza çıkmaktadır. Giyim insanı dış etkilere karşı koruyan bir araç, süslenme arzusunu ortaya çıkaran bir sanat, kişisel görünüş ve günlük yaşantıyı yansıtan dinamik ve toplumsal bir olgu olması nedeniyle önemli maddi kültür öğelerinden biridir.

Toplumları ve bireyleri çeşitli yönleri ve boyutları ile tanımada ele alınması gereken önemli yapılardan biri giysi kültürleridir. Çünkü bir toplumun giysi kültürü, bize o toplumun özgün çevre koşullarını, ekonomik yapı ve olanaklarını, çeşitli gelenek ve törelerini değer yargılarını, estetik ve sanatsal özelliklerini, etik değerlerini kapsamlı bir biçimde tanıma konusunda oldukça önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bilincin oluştuğu çağdaş toplumlar kendilerini daha iyi tanımak ve tanıtmak amacıyla giysi kültürleriyle ilgili geniş kapsamlı çalışmalar yapmışlar, giysi müzeleri kurmuşlar, etnografya müzelerinde giysi ile ilgili objelere önemli yer ayırmışlar ve büyük koleksiyonlar oluşturmuşlardır (Erden, 1998:6). Türk kültürü içinde yer alan giyim kuşama ait özellik ve kaynakların varlığı Orta Asya'ya kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda Türk giyim kuşamının; uzun tarihi geçmişi, yayıldığı geniş coğrafi alan, etkileşim halinde olduğu kültürler ve değişen inanç sistemleri ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Her dönemde çeşitli etkenlerin sebep olduğu sonuçlar doğrultusunda birbirinden ayrı özellikte milli ve yöresel giyimler oluşmuştur (Nas vd., 2011:246). Türk insanının göçebe, savaşçı ve doğayla iç içe olan yaşam tarzı ve yerleşim koşulları giysilere yansımıştır. Çeşitli uygarlıkların yaşadığı Anadolu da kültürel etkilenmeler sonucu zengin, gösterişli bir giyim şekli olduğu bilinmektedir. Geleneksel giysi ve aksesuarları Türk halkının özelliklerini, süsleme anlayışını, gelenek ve göreneklerini, yaşam tarzını, ekonomik durumlarını, kısaca Türk ulusuna özgün değerlerini geçmişten günümüze bir kültür akışı içerisinde sağlayan önemli ve kalıcı belge niteliğindedir (Sürür, 1983:7). Anadolu'da özellikle kadın giyimi, bedenine ve ayağına giydikleri, bunların bezemeleri ve takıları ile oluşan bir bütündür. İnsanlar bu bütün içinde, gelenekleri ve toplumdaki yerine göre neyi, nerede, ne zaman, nasıl giyeceğini yaşayarak öğrenir. Böylece giyim kuşam geleneği kuşaklar arası yaşatılır. Bununla birlikte tarihi, coğrafi, ekonomik ve sosyal farklılıklar, doğal olarak kıyafet hayatını da etkilemiş, yörelere özgü, tarzların oluşmasında rol oynamıştır (Sarıoğlu, 2006:202). Türk giysi kültürü içinde Sıraç kadın giyimi kalitesi, motif zenginliği, canlılık ve zarafeti ile Anadolu insanının yaşam tarzını ve dünya görüşünü büyük ölçüde yansıtan bir özelliğe sahiptir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bir ulusun kültürel yapısını yansıtan ve geçmişlerini konuşmadan anlatarak günümüze taşıyan geleneksel giysiler çok önemli tarihsel ve görsel kaynaklardır. Geleneksel giysiler geçmişten günümüze bırakılan kültürel miraslar olarak düşünüldüğünde bunların korunması,

yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması ulusların kültürel devamlılığı için oldukça önemlidir. Anadolu kültürünün en önemli parçalarından olan ve karakteristik özelliklerini en iyi yansıtan geleneksel giysilerimizi koruyarak, sahip çıkılması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Bu nedenle ulusların mirasları üzerine yapılan çalışmalar daha da önem kazanmaktadır.

3. YÖNTEM (METHOD)

Bu araştırmada amaç, Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşayan Sıraç'ların yöresel kadın giyimini incelemek ve tanıtmaktır. Araştırmanın literatür taramaları çeşitli kitap, makale, ansiklopedi, dergi ve İnternet taraması yoluyla elde edilmiş ve tarama modeli uygulanmıştır. Yörede, yaşlı bayanlarla yapılan röportajlar sonucunda ortaya çıkan veriler de dikkate alınmıştır. Çalışmaya 2014 yılı Ağustos ayı içinde Sivas'ta yapılan gözlem, inceleme ve görüşmelerle başlanmış, 2015 yılının Şubat ayında İstanbul'da ve Haziran ayında Tokat'ın Zile ilçesinde gözlem, inceleme ve görüşmelerle devam edilmiştir. Araştırma verileri, evlerdeki sandıklardan elde edilen giysi parçalarının incelenmesiyle yapılmıştır. Sandıklardan elde edilen tam takım bir sıraç kadın kıyafeti incelenmiş, gözlem fişi ve kaynak kişi künyesi oluşturulmuştur.

4. ALEVİLİK, KIZIL BAŞLIK VE SIRAÇLAR (ALEVİLİK, KIZIL BAŞLIK AND SIRAÇLIK)

Alevilik; Türkiye'de Sünnilikten sonra en fazla mensuba sahip olan İslâmî bir mezheptir. Alevi; Hz. Ali'yi seven, ona bağlı olan, Ehli Beyt'in yolundan giden kimselere verilen bir isimdir. Alevilik ise bu yola mensup kişilere verilen isimdir. Alevilik bu anlamı ile bir kültür bir yaşam biçimidir (Yılmaz, 2009:17-18). Kızılbaş adının kaynağı incelendiğinde, çok sayıda farklı bilgiyle karşılaşmak mümkündür. Yılmaz'a göre, Kızılbaş adı Hz. Muhammed'in bir savaş sırasında yaralanmasıyla ilişkilidir. Hazreti Ali, savaşta yaralanan Peygamberin kanının yere akmaması için, kendi başlığı ile yarayı sarmış, sonra da bu başlığı giymiştir. Bunu görenler de Hz. Ali'ye Kızılbaş demişlerdir. Kızılbaş adının dayanak noktası giyim kuşamla da ilişkilendirilebilir. Türklerin çok eski geleneklerinden biri, kızıl başlık giymektir. Türkmenler, çok eski bir Türk Geleneğinin devamı olarak, "Kızıl Börk" giyerlerdi ve Kızılbaş adı bu gelenekten kaynaklanmaktadır (Yılmaz, 2009:18-19). Bir başka kaynağa göre, Hazreti Ali'nin, Muaviye ile savaştığı sırada askerlerinin ayırt edilmesi için onlara kırmızı elbise giydirdiği ve Kızılbaşlığın buradan geldiği düşünülmektedir. İstanbul Sıraçlar Derneği Hubyar dedesine göre (Yıldırım, 2015) ise Şah İsmail ile Yavuz savaşırken Şah İsmail'in ordusunu ayırt etmek için askerlerinin kafasına kırmızı külah taktığı, Kızılbaşlığın buraya dayandığı bilinmekte olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu konu Orta Asya Türklerinin din adamları ve büyücüleri olan Şamanların, başlarına kırmızı külah takmalarıyla da ilişkilendirilebileceği de belirtilmektedir (Yılmaz, 2009:18).

Türkmenlerin Horasan'dan geldiği, ortak Türkmen soyundan olduğuna inanılır ve din yoluyla farklılık kazanırlar. Kendilerinden aşiret diye söz eden Sıraçlar, Türkmen ve Bektaşî'dirler. Dini ayınlarına Cem adı verilir, yıllık cem ayıninden önce cemaat toplanır, dede huzurunda bir tür mahkeme olan sorgu ayini ile küçük suçlar yargılanır (Andrews, 1992:87-88). Sıraçlarda cem ayinini yöneten dedenin yanı sıra babada vardır. Hatta Sıraçlar dedeciler ve babacılar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Alevi-Türkmen topluluklarından birisi olan Sıraçlar üzerine yapılan çalışmalar, onların dini inançlarının Sünni

Müslümanlığa dayalı olmadığını, dini inançlarının belirlediği kapalı bir topluluk olduklarını, dine dayalı sosyo-kültürel bir sistem geliştirdiklerini belirginleştirmekte ve tanımlamaktadır. Sıraçlar, Anadolu'da yaşayan Alevi/Kızılbaş toplumu içinde, kurallarına ve inanç ritüellerine en çok bağlı olan Alevi/Kızılbaş topluluğu olarak bilinmektedir. Sıraç, sözlüklerde yer almayan bir kelimedir. Yöresel olarak Sivas, Tokat, Çorum, Yozgat ve Amasya'nın bazı köylerinde yaşayan Beydili Türkmenleri için kullanılan isimdir. Sıraç kelimesinin anlamının bazı kaynaklarda Arapça kökenli "Sirac" kelimesinden geldiği söylenmektedir. Sirac kelimesi; çerağ, ışık, kandil meşale anlamlarında kullanılır (Yılmaz, 2009:15). Bir başka kaynağa göre; Sıraçlar; Orta Anadolu'da, kendine has yaşayış, tarzı ve diğer bölgelerimizde görülmeyen türde gelenekleri bulunan, bir topluluk yaşamaktadır. Bu topluluğun en büyük özelliği dışarıya karşı aşırı ölçüde kapalı olmasıdır. Sıraçlar olarak isimlendirilen bu topluluk hakkında ciddi bir tetkik yapılamamıştır. Sıraç adı, bu topluluğun kapalılığı ile özdeşleşmiş, adeta kapalılık, gizlilik anlamı ifade eder olmuştur (Cebecik, 1990:5).

Bazı söylentilere göre de Sıraç kelimesi "sır" ve "aç" kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Sırrını aç, gizliliği kaldır" anlamına geldiği iddia edilmektedir (Türkdoğan, 2006:520). Sıraç kelimesinin başka bir anlamı da "doğruluk" tur. Yani bir Sıraç inancından ayrılmayan bir kimse (Türkdoğan, 2006:527) anlamında kullanılmaktadır. Bir rivayete göre normalde Hızır diye bilinen ama köylerde Hızır ismiyle anılan Hızır paşa, Pir Sultan Abdal'ı (16. yüzyılda yaşamış, Alevi-Türk halk şairi ve ozanı) asmadan önce cezalandırmak için mal dersine sokmuş, dere donmuş, ne testere kesmiş ne bıçak. Pir Sultan Abdal'ın kızı Gülizar'ı çağırmaşlar, bunun sırrını o bilir demişler. Gülizar "açıl baba aç şu sırrını" demiş ve Sıraç ismi bu şekilde ortaya çıkmış (Yıldırım, 2015).

Sıraçların kültürel yapılarındaki çok eski kültürel öğelerin bugünde tüm canlılığı ile yaşatılması, uzun müddet kapalı toplumlar halinde, diğer topluluklara fazla karışmadan diğer kültürel baskılara karşı koyarak yaşamaya çalışmalarının sonucudur. Kendilerini "Sıraç" olarak tanımlayan köylüler, Anadolu Alevi topluluğunun Sıraç topluluğuna mensuptur. Sıraçlarla Türkiye'nin değişik bölgelerinde karşılaşmak mümkündür (Kenanoğlu 2003:161). Sıraçlar Tokat merkez olmak üzere Sivas, Yozgat, Çorum ve Amasya'da bulunmaktadır. Anadolu'da en yaygın oldukları yer 18 köy ile Tokat'ın Zile ilçesidir. Daha önce konar-göçer şekilde Deveci Dağının etrafında yaşayan Sıraçlar, yerleşik hayata geçtikten sonra çevreye dağılmışlardır. Tokat'ın Zile ilçesine bağlı Sıraç köyleri; Çayır, Yaylayolu, Kervansaray, Karacaören, Karşıpınar, Acısu, Üçkaya, Yalnızköy, Uzunköy, Sofular, Çamdere, Yaylakent, Kuruçay, Elmacık, Çapak, Armutalan olarak sıralanabilir. Tokat'ın Turhal ilçesine bağlı Sıraç köyleri; Çaylı, Dereçaylı, Ulutepe, Ağcaşar, Ormanözü, Eriklitekke'dir. Yozgat ilindeki Sıraç köyleri; Sarıköy, Kamışcık, Gönülyurdu, Demircialan, Çakırköy, İkizce, Ortaoba, Yukarıoba, Veliöldük, Yukarıemirler, Yavuşhanolarak sıralanabilir. Amasya ilinde bulunan Sıraç köyleri; Kızıoğlu, Damudere, Karaçavuş'dur. Sivas ilinde bulunan Sıraç köyleri; Dereköy, Topulyurt, Yağlıdereolarak sıralanabilir. Sivas'a bağlı diğer Sıraç köyleri Karabalçık, Mazan, Mermer ve Tokuş köyleridir (Yılmaz, 2009:38).

Sıraçlar'ın kökeni ve tarihi ile bilgiler son derece sınırlıdır. Eldeki bilgilerin bir kısmı ise eksik ve yanlıştır. Bu konuda aydınlatıcı bilgiler ancak Osmanlı Arşivlerinden elde edilebilir. Endüstrileşme ve modern toplum yaşantısının yaygınlaşmasıyla giysi

geleneği eski anlam ve önemini yitirmiştir. Ancak Anadolu'da bu yaşam tarzının etkilerinden uzak kalmış yörelerde ve toprağa bağlı kalmış topluluklarda minimal düzeyde de olsa yaşamaktadır. Ancak bu geleneğin son örnekleri, düğünlerde ve diğer törenlerde, göreneklerini yaşatmaya çalışan kırsal toplumlarda, aslına sadık kalma korkusu olmaksızın kullanılarak, aile koleksiyonlarında ve müzelerde korunarak geleceğe taşınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kaybolmaya yüz tutmuş bu kültür değerlerinin araştırılması günümüze ulaşılabilen örneklerinin tespit ve muhafaza edilmesi, sistemli olarak incelenmesi ve belgelenmesi gelecek kuşaklara tanıtılması açısından önemlidir.

5. SIRAÇ KADIN GIYİMİ (SIRAÇ WOMENS CLOTHING)

Sivas, Tokat-Zile ve Almus yöresi dağ köyleri ve özellikle kentlere uzak köylerde geleneksel ve yöresel nitelikler taşıyan ilginç ve özgün giysiler bulunmaktadır. Burası, Anadolu'nun farklı etnik ve kültürel gruplarının yoğun şekilde karışıp birbirini etkilediği bir yöredir. Sıraç diye tanınan Oğuz ve Türkmen aşiretlerinin oluşturduğu bazı dağ köylerindeki giysi kültürü son derece ilgi çekicidir. Yöre kadınlarının anlattıklarına göre bunlar aynen yüzyıllardır devam ettirilen tamamı yörede usta kadınlarca dikilip üretilen giysilerdir. Bol işlemeli renkli boncuklu, saçaklı yapılarıyla Asya'nın boncuklu giysilerini çok anımsatan bu giysiler ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı hızla yok olmaya yüz tutmuşlardır. Sıraç geleneksel kadın giyiminin yok olmasının en önemli nedenlerinden biri de kırsal kesimden şehirlere yapılan göçlerdir. Şehirlerdeki modern yaşantı nedeniyle kullanılmayan Sıraç geleneksel kadın kıyafetleri, zaman içinde yok olmaya başlamıştır. Bir yandan da bunların bir kısmı son senelerde çeşitli halk dansları gruplarında folklor giysileri olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yöreye özgü bu giysilerdeki boncuk işlemleri, saç ve kemer bağları son derece otantik nitelikler taşımakta olup tamamen yöre kadınları tarafından üretilmektedir. Giysilerdeki renk zenginliği, estetik boyutları göz alıcı simge ve güzellikleri yakından tanıdığımızda, Anadolu kadınının el becerileri, sanatsal yetenekleri hakkında bilgi edinebiliriz.

Bir kadının Sıraç olup olmadığı, kıyafetinden rahatlıkla anlaşılabilir. Kırmızı renk, kadın giyiminde hâkim renktir. "Asılsak bile, ipimiz kırmızı renkte olsun" denecek kadar kırmızı renk sevgisi vardır. Sıraç kadın kıyafetleri bütün köylerde aynı olmakla beraber, günümüzde birçok Sıraç köyünde, bu kıyafetlerin günlük hayatta giyilmediği görülmektedir. Bu kıyafetler günümüzde düğün, cem, bayram törenleri ve cenazeler gibi özel günlerde giyilen bir tören kıyafetine dönüşmüştür. Araştırma sırasında Tokat'ın Zile ilçesine bağlı Acısuköyü'ne yapılan ziyarette, bu kıyafetlerin günlük hayatta genellikle yaşlı bayanlar tarafından giyildiği gözlemlenmiştir. Sıraç topluluklarında hiç bozulmadan korunan ve Türk Kültürünün ve zevkinin en özgün örneklerini yansıtan kadın kıyafetleri, hiç kuşkusuz başlı başına bir araştırma ve kitap konusudur. Sıraç kadını; nakışsız; el emeği, göz nuru dökülmeyen giysiyi, her nedense giymemektedir. Giyim kuşam konusunda, teknolojinin etkisiyle meydana gelen ucuzluğa rağmen; Sıraç kadını, bir halı değerindeki önlüklerini ve göyneklerini, günlük iş hayatında da giymeyi tercih etmektedir. Sıraçlar genellikle kırmızı rengi kullanmakla birlikte, renklerin bazı anlamları da vardır. Yeşil Hazreti Muhammed'i, beyaz Hazreti Ali'yi, kırmızı isî Ehlîbeyiti (Hz. Muhammed'in kızı, damadı ve torunlarından oluşan ailesini temsil eder) (Yıldırım, 2015). Sıraç kadınının kıyafetleri ve kıyafet parçaları aşağıda alt başlıklarda açıklanmıştır.

5.1. Başa Bağlanan ve Takılan Giyim Parçaları (Clothes Attached to the Head and Clothes Pieces)

Sıraç kadın giyiminde elmalı-hindi, örtü-çit, parçalı fes, çene başı/çenelik, saç başı/saçlık ve alınlık başa bağlanan ve takılan giyim parçalarıdır.

Elmalı, Hindi: Üzerinde elma motifleri bulunan ve babacı olarak bilinen Anşa Bacı ocağına bağlı Sıraçların en çok kullandığı başörtüsüdür. Siyah zemin üzerine, kırmızı-bordo elma motiflerinden meydana gelir. Elmaların arasında, kiraz büyüklüğünde kırmızı renkli, yuvarlak şekiller bulunur. Örtünün kenarları, çubuk şekilleri ile çevrelenmiştir. İkiye katlanarak, üçgen şekli verilir ve başa örtülür. Üçgenin iki ucu, çene altından geçirilerek, tepede bağlanır.

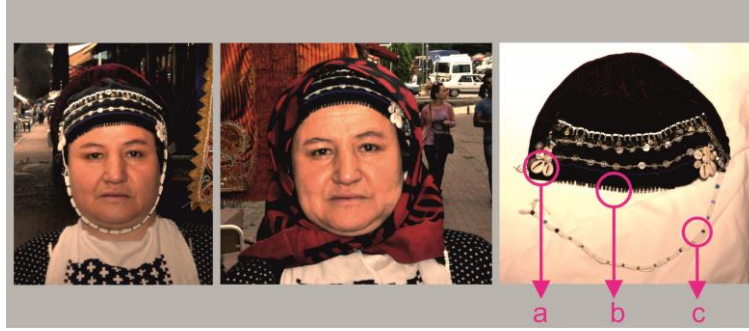
Örtü, Çit: Üzerinde çeşitli süsler ve motifler bulunan başörtüsüdür. Fesin üzerine beyaz ya da farklı renkte ince tülbenkten, etrafı filkete ile yapılan, pul oyası dikilerek hazırlanan örtüdür. Elmalı gibi, üçgen şeklinde katlanarak başa giyilir. Üçgen şeklinde olmasının nedeni, başa kolay bağlanmasıdır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Örtü, çit örneği, Sivas (2014)
(Photo 1. Cover, sample of çit, Sivas (2014))

Parçalı Fes: Başa giyilen bir çeşit festir ve örtüsüz giyilmez. Keçeden yapılır. Üzeri örtü, hindi ya da elmalı ile örtülür. Fesin yapılışı yöreye göre değişiklik gösterebilir. Amasya ilinde fesin yapılışı şu biçimdedir: Önce büyükçe bir torba şeklindeki keçe boyama, zamklama gibi işlemler uygulanır. Böylece keçe külah şekli verilir. Başa giyilecek hale geldikten sonra, başa uyması için kalıplanır. Kırmızı renkte olan feslerin tepe kısmına gümüş tepelik takılır. Altın ve işlemelerle süslenir. Fesin kasıtlı veya parçalı olarak adlandırılmasının sebebi, fesin tepe kısmına yapılan bombenin ya da kasıntının, fese iki parçadan çalışıldığı görüntüsünü vermesinden ileri gelmektedir. Fesin tepesini meydana getiren kısım 3-4 cm genişliğinde, avuç içine alınır. Bu kısmın içine, ters yüzünden pamuk, ot ve bez parçaları gibi malzeme doldurulur. Doldurulan kısma hilal şekli verilerek dikilir. Diğer bir fes türü de "terek alı" denilen ve kırmızı kadife veya hazır fötr ile kaplanarak hazırlanan, tahta çemberli festir. Önce üst kısımda çemberin kenarları dikilir. Ortası büzgü ile döndürülerek, şekillendirilir. Alın kısmına "tel çoputu" adı verilen basma, jarse gibi kumaşlar kaplanır. Tel çoputu genellikle yeşil, mavi zeminde ve çiçek desenlidir. Alnın ortasına gelecek şekilde kırmızı renkli gül dikilir. 10-15 adet altın veya gümüş para fesin ön kısmına yerleştirilir. Büyük paralar ortaya, daha küçükleri yanlara gelecek şekilde ayarlanır. Paralar birbirinin üstüne, 100balık sırtı şeklinde yerleştirilir. Paralarla kumaş arasına

boncuklar, iplikle oya yapar gibi dikilerek, dikiş kapatılır. Bu süslemeye de "tel" denir.

Fotoğraf 2. Fes örneği, Tokat-Zara (2015)
(Photo 2. Sample of Fez, Tokat-Zara (2015))

Tokat ilinin Zile ilçesinde fes yapımı şu biçimdedir: Önce kırmızı renkli keçe fes akşamdan ıslatılır, çekerek şekillendirilir, önüne siyah parça kumaş (jarse) yerleştirilir. Bu parça önde bulunur ve genellikle rengi siyahtır. Siyah parçanın üstü eğrice (sutaşı) ve boncuklarla süslenir. Fesin başın şeklini alabilmesi için kadınların elle dokuduğu kaytanla çekerek dikilir. İnce kaytanla da kirpik (Fotoğraf 2) yapılır, kirpik alın bölgesine gelir. Bu işlemler bittikten sonra kasıntı olarak bombeli şekiller yapılır. Bombeli şekli yapmak için, kenarları ince ortası kalın olacak şekilde bez fesin ortasına yerleştirilir. İçine konan ve bombeli olan kısım için kullanılan bez, sert durması için ıslak kullanılır, daha sonra dövülür ve içine dikilir. Bu bombe tepede bulunur. Fesin sol ve sağ tarafında süs amaçlı kullanılan malzemelerin (Fotoğraf 2) kişiyi nazardan koruduğuna inanılır (Bebek, 2015).

Çene Bağı/Çenelik: Fesin düşmemesi, sabit durması için, şakak kısmına dikilen ip, arkadan saçların altından geçirilerek tutturulur veya boncuklarla hazırlanan oya yine şakak kısmına dikilerek, çene altından geçirilir (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 3. Saç bağı örneği, Tokat-Zara (2015)
(Photo 3. Sample of Hairbond, Tokat-Zara (2015))

Saç Bağı/Saçlık: Saça takılan ve boncuklardan yapılmış süstür (Fotoğraf 3). Gök mavisi renkli ve çeşitli irilikteki boncuklar yün iplere dizilir ve aynı hizada örgülerin aralarına katılarak saçlar süslenir. Boncuklar beşli veya sekizli diziler halinde birleştirilir, boğum boğum yapılarak hazırlanır. Uçlarına püskül yapılır ve püsküllerin uçlarına da birer boncuk takılır. Fesin arkasına tutturularak bele kadar sarkıtılır. Eskiden kızların saçları ince ince

örülür, aralarına saç bağı takılırdı. Saç bağı, saç örgülerin aralarını süsleyen bir takıdır.

Alınlık: Fesin ön tarafına takılan ve gerdanlığa benzeyen altın, gümüş veya çeşitli madenlerden yapılan süslemedir. Eskiden Tokat'ın Zile ilçesinde gelin evden çıkmadan önce, duvağın üzerine bağlanırdı. Duvağın önü yeşil arkası kırmızı renkte olurdu, alınlık gümüş küçük paralardan oluşmaktaydı (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4. Duvağın önden(a) ve arkadan (b) görünümü, Tokat-Zara (2015)
(Photo 4. Front and rear view of the veil Tokat-Zara (2015))

5.2. Bedene Giyilen Giyim Parçaları (Wearing in the Body Clothes Piece)

Sıraç kadın giyiminde göynek, tuman/tıman, salta-gazeki-çuka, üçpeşli-dış saya, guşak-arkalık, arkabağ-boncuklu bel bağı, öynük, yağlık/yakalık bedene giyilen giyim parçalarıdır.

Göynek: Erkek giyimindeki adı işlik, kadın giyiminde ise adı göynektir. Bu kıyafet, eskiden bezden veya çizgili kumaştan ve bedene göre uzun elbise şeklinde dikilmiştir. Günümüzde Amasya ilinde boyu kalça hizasında renkli, çiçekli pazen, basma ve patiska türü kumaşlardan hazırlanmaktadır. Tokat'ın Zile ilçesinde ise pazen ya da basma türü kumaş kullanılmaz, beyaz kumaşlara işlenir.

Fotoğraf 5. Göynek motifi örneği, a:kilim, b:kurtizi, c:üçkaya, d:şekerpare, Sivas (2014)
(Photo 5. Samples of shirt, motif names, a:kilim, b:kurtizi, c:üçkaya, d:şekerpare, Sivas (2014))

Elbise şeklinde dikilen göynek iki parçadır. Kol altından bele kadar genişliği vermek için, "yan" ya da "genişlik" adı verilen parça dikilir. Yaka "V" kesimlidir ve açıklığı göğüs altına kadar uzanır. Kolları bol ve bileğe kadar gelir. Yakaları işlenmiş olanları da vardır. Göynek desenleri çıtırık, akça, kilim, kara yazma, kurt izi, şekerpare, kazayağı, keser ağzı, koçboynuzu, uçkaya olarak sıralanabilir (Fotoğraf 5 ve Fotoğraf 6). Koçboynuzu isimli göynek deseninde bulunan motif, koçboynuzuna benzediği için bu ismi almıştır. Benzer bir yaklaşımla kazayağı isimli göynek deseninde bulunan motif, kazın ayağına benzemesi nedeniyle bu ismi almıştır (Fotoğraf 6 a ve fotoğraf 6 c). "Köy Alevileri, özellikle Tahtacı'lar üç parmakla gösterilen ve kazayağı dedikleri bir işaret yaparlar. Bu işaret Allah-Muhammed-Ali üçlemesini simgeler" (Alkan, 2005:37).

Fotoğraf 6. Göynek motifi örneği, a: koçboynuzu, b:kara yazma, c: kazayağı, Tokat-Zara (2015)
(Photo 6. Samples of shirt motif names, a: koçboynuzu, b:kara yazma, c: kazayağı, Tokat-Zara (2015))

Beyaz etamin veya pamuklu kumaşlardan dikilen ve eskiden uzun elbise olarak yapılan göynek, günümüzde etek altlarına giyilen ve jüpon görevi gören iç eteğe denilmektedir. Boyu 70-75 cm civarında olup, bel kısmı uçkurludur. Yanlarda 15-20 cm boyunda yırtmaçlar bulunur. Etek ucu ile yırtmaç hizasında kalan kısım etamin işi veya basit nakış teknikleri ile süslenir. Yırtmaç kenarları kaytan veya harçlarla temizlenir. Eskiden kadınlar künt işi yaparlarmış. Alt tarafında püskül ve pullar vardır. Arka kısmında yanlar etamin, ortası ise hasa bezidir. Etamin olan kısımların üzerine işleme yapılır (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7. Göynek önden (a), arkadan (b) görünümü, Sivas (2014)
(Photo 7. Front and rear view of the shirt, Sivas (2014))

Tuman/Tıman: Sıraçlar arasında atlas adı verilen; kutnu, ipek veya basmadan dikilen kıyafettir. Tumanın/tımanın ağ kısmı kısadır. Üçgen şeklinde ek bir parça olan "ağ parçası" ile genişlik sağlanır. Bel ve paçalar uçkurlar ile büzdürülür. Astarlı dikilenleri de bulunur. Ama bu tür tuman/tıman giyildiğinde iç don kullanılmaz. Böylece diğer giyim parçalarının altından pek görülmez. Diz altına kadar inenleri de vardır. İki renklidir ve iki farklı kumaştan yapılmıştır. Alt tarafı kutnu üst tarafı pazendir. Terletmemesi için üst tarafı pazen olarak yapılmıştır. Günümüzde tek parça olarak da dikilmektedir (Fotoğraf 8 ve Fotoğraf 9).

Fotoğraf 8. Tuman/Tıman, Sivas (2014)
(Photo 8. Shalvar, Sivas (2014))

Fotoğraf 9. Tumanın/Tımanın önden (a) arkadan (b) görünümü, Sivas (2014)

(Photo 9. Front and rear view of the shalvar, Sivas (2014))

Salta, Gazeki, Çuha: Kadınlar tarafından giyilen cekete verilen isimdir. Koyu renk kadife veya çuha kumaştan yapılan, omuz-bele kadar uzanan, sutaşı ile süslenen, ilikli, düğmeli bir tür cekettir. Genç kızlar tarafından pek kullanılmaz. Boyu bele, kolları bileğe kadar uzundur. Kol ile bedenin birleştiği kısma "kuş" ya da "peyk" adı verilen ve dış sayada da kullanılan ilave kare veya dikdörtgen bir parça dikilir. Bedenin önü açıktır. Belden sonrası yuvarlaklaştırılarak, arka etek ucu ile birleştirilir. Beden ve kol kenarlarına sim kaytan ve şerit harçlar geçirilerek süsleme yapılır. Genellikle gazeki ve çuha ismini babacılar kullanır. Salta elbisenin üstüne giyilir. Eğer elbise çok motifliyse salta giymeye ihtiyaç duyulmaz (Fotoğraf 10).

Fotoğraf 10. Salta'nın önden (a), arkadan (b) ve iç (c) görünümü,
Sivas (2014)

(Photo 10. Front and rear view of the salta, Sivas (2014))

Üç peşli, Dış Saya: Arkada bir, önde iki eteği olduğu için "üçpeşli"de denir. Üçetek olarak da adlandırılır. Üç eteğin anlamı: Allah, Muhammet ve Ali'dir (Bebek, 2015). İliksiz, düğmesiz, ayak bileklerine kadar uzanabilen, kollu giysidir. Entari yerine giyilen kıyafettir. Kadife, etamin veya kalın dokuma pamuklu, beyaz kumaşlardan ve kutnudan yapılır. Göyneğin üzerine giyilir ve astarlıdır. Yaka açıklığı boyundan başlayarak, bele kadar düz bir şekilde iner. Ön orta kısmın kapanma payı yoktur ve etek ucuna kadar genişler (Fotoğraf 11 ve Fotoğraf 12). Dış sayanın boyu, içi sayadan uzun olur. Etek ucundaki yırtmaçlar iç saya gibi işlenir. Dış sayanın omuzları dikişsizdir. Ön ve arka parçalar bir bütün halinde kesilir. Kol, dikdörtgen şeklindedir. Bedenin yan dikişleri birleştirilmeden önce, kollar dikilir ve kol altına "kuş" ya da "peyk" adı verilen bir parça ilave edilir. Kadife ve atlastan yapılan dış sayalar da bulunur. Bunlar ipekli, kırmızı zemin üzerine sarı çizgili klasik kumaştan yapılır. Bunların yakası "V" kesimlidir.

Kollar geniş, kol uçları serbesttir. Bu elbiselerin yaka kenarları, omuzları, etek uçlarına sarı, yeşil veya kırmızı gibi tek renkli ipekli kumaşlardan üçgen şeklinde veya düz şeritler halinde "süslük"/"oyma" adı verilen parçalar dikilir. Renkli sutaşları ile süsleme de yapılabilir. Ayrıca fistan ve bindallı elbiseler de kullanılır. Yakası kapalı olana bindallı, yakası açık olana üç peşli denir. Üç peşli ya da diğer adıyla saya kutnu denilen kumaştan yapılmaktadır. Kutnu, çok defa uzunlamasına renkli şeritlerden oluşan atkısı pamuk, çözgüsü ipek olan yollu bir kumaştır. Kutnular parlak ve mat çizgilerin yan yana gelmesi ile süslendiği gibi üzerine çiçekler yapılmış motiflerde vardır (İmer 2001:13). Kutnu kumaşlar renk, çizgi vb. gibi özelliklerinden dolayı çeşitli isimler alırlar (Fotoğraf 13 ve Fotoğraf 14). Gaziantep ilinde dokunan kumaşlar Sıraçların olduğu bölgelere gönderilmektedir. Günümüzde daha çok naylon ve polyester kumaş tercih edilmektedir. Sıraçlar üç peşlide ve entarilerinde daha çok kamah ve taraklı kutnu çeşidini tercih etmektedir. Parlak kumaşları genellikle gençler giyer, mat kumaşları yaşlılar giyer. Mecidiye Sivas'ın orijinal folklor kıyafetinde kullanılmaktadır.

Fotoğraf 11. Kadife üç etek önden (a) ve arkadan(b) görünümü, Sivas (2014)
(Photo 11. Front(a) and rear (b) view of the velvet, Sivas (2014))

Fotoğraf 12. Üç eteğin önden (a), arkadan (b) ve yandan (c) görünümü, Sivas, (2014)
(Photo 12. Front(a) and rear (b) view of the üç etek, Sivas (2014))

Fotoğraf 13. Darıca (sarılı kutnu), Karalı kutnu/Bindallı, Kamah ağalı, çubuklu kutnu), Sivas (2014)
(Photo 13. Üç etek fabric names Darıca (sarılı kutnu), Karalı kutnu/Bindallı, Kamah (ağalı, çubuklu kutnu), Sivas (2014))

Fotoğraf 14. Mecidiye, Zincirli, Altıparmak, Sivas (2014)
(Photo 14. Üç etek fabric names Mecidiye, Zincirli, Altıparmak, Sivas (2014))

Fotoğraf 15'de örnek olarak verilen üçpeşli'nin kollarında omuzluk olarak bilinen şerit kullanılmaktadır.

Fotoğraf 15. Üç-peşli örneği, Tokat-Zara (2015)
(Photo 15. Üç etek fabric names, Tokat-Zara (2015))

Guşak, Arkalık: Yünlü kumaştan dokunan, çoğunlukla yaşlı kadınların bellerine sardıkları uzun bez giyecektir. Püsküllü kuşak 3 parçadan oluşur. Aşağıdaki fotoğraflarda püsküllü kuşağın dikilmemiş hali görülmektedir (Fotoğraf 16). Dikildikten sonra boncuk ve pul takılıp işlenir (Fotoğraf 17). Kuşağın üzerine takılan, uç kısmı püsküllü, yünden el tezgâhlarında dokunan giysidir. Sarı-kırmızı, beyaz-kırmızı, sarı-beyaz çizgili üçlü parçalar halinde, yan yana dikilerek, "oyulgama" ile hazırlanır. Arkadan sarkan ucuna 40-50 cm uzunluğunda saçak yapılıır. Diğer ucu 15-20 cm içe kıvrılarak, arasına bağ geçirilip, bele bağlanır. Kastamonu ilinin Tosya ilçesinde dokunur.

Fotoğraf 16. Püsküllü kuşak, Sivas (2014)
(Photo 16. Fringed waistband, Sivas (2014))

Fotoğraf 17. Kuşağın önden (a) ve arkadan (b) görünümü, Sivas (2014)
(Photo 17. Front (a) and rear (b) view of the waistband, Sivas (2014))

Arkabağ, Boncuklu Bel Bağı: Kimi Sıraç köylerinde "belbağı" olarak da bilinir. İnce beyaz boncuğun arasına göz boncuğu konulur; mavi, beyaz, lacivert ve kırmızı renklerden, ucu saçaklı, bele bağlanan süs eşyasıdır. Büyük boy mavi ve beyaz boncuklar yün iplere dizilerek, çeşitli uzunluklarda saçaklar hazırlanır. Hazırlanan saçakların alt ucunda kalan yün ipler çoğaltılır ve püskül haline getirilir. Püskül ipliklerin her birine küçük ve renkli boncuklar bağlanır ve dikilir. Yünden örülen kolan üzerine saçaklar yan yana getirilerek tutturulur. Kolan bele dolanarak bağlanır. Boncuklu bel bağı, arkalığın üzerine gelecek şekilde giyilir. Püskül kuşağın en üstüne bağlanır. Yöreye göre püskülde farklılıklar olabilir (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18. Bel bağı, Sivas (2014)
(Photo 18. Waist band, Sivas (2014))

Öynük: Üzerindeki nakışlar ve işlemler bakımından bir halı kadar kıymetli, kadın kıyafetlerinin göze ilk çarpan örtüsüdür. Üzerindeki motiflere göre, köy adlarıyla anılan çeşitleri vardır. Kadının iş yaparken önünün kirlenmemesi ayrıca önünün açılmaması ve içinin gözükmemesi yani ön tarafını örtmek için kullanılır. İlkel el tezgâhlarında dokunanlarına "şal öynük" denir. Şal öynüklerde "suyu", "gölü" ve "ay nakışı" motifleri bulunur. Tokat ve çevresinde hâlâ konar-göçer tezgâhlarda yün iplerle dokunan işlemeli ve basma türü kumaş önlükler kullanılır. Dokuma önlük, dokuma sırasında işlenir. Dokuma tezgâhının eni dar olduğu için, iki parça yan yana dikilerek, dikdörtgen şeklinde hazırlanır. Boyu dış sayadan kısadır. Uçlarına yün örme kuşak veya "kolan" dikilir. Kumaştan dikilen simli veya parlak önlükler, jarse ve basma gibi kumaşlarla astarlanır. Kadife üç peşlerin süslemesi gibi, tek renk kumaşlarla kenarları süslenir. Bir metre kumaştan dikilen önlük, yine kumaştan hazırlanan bel bağı ile kullanılır (Fotoğraf 19 ve Fotoğraf 20).

Fotoğraf 19. Öynük örneği, Sivas (2014)
(Photo 19. Samples of apron, Sivas (2014))

Fotoğraf 20. Öynük örneği, Sivas (2014)
(Photo 20. Samples of apron, Sivas (2014))

Fotoğraf 21. Yağlık / Yakalık örneği, Tokat-Zara (2015)
(Photo 21. Samples of yağlık/yakalık Tokat-Zara (2015))

Yağlık, Yakalık: Bazı köylerde döşlük adıyla da bilinir. Kadınların boyunları ile göğüslerinin alt kısmı arasında takılan, genellikle beyaz renkli, ince kumaştan yapılan bir aksesuardır. Dış sayanın üstüne, boyun ve bel arasını kapatacak şekilde dikilir. Genellikle beyaz renkli kumaşlardan yapılır ve kenarları süslenir. Ön yakanın açık kısmından ve boyundan bağlanarak kullanılır. Kadınların göğüs kısmını kapatmak için kullanılır (Fotoğraf 21).

Fotoğraf 22. Sıraç Kadın Giyimi, Sivas (2014)
(Photo 22. Sıraç Women's Clothing, Sivas (2014))

5.3. Ayağa Giyilen Giysi Parçaları (Worn of the Food Pieces of Clothing)

Sıraç kadın giyiminde çorap, çarık-ayakkabı ayağa giyilen giysi parçalarıdır.

Çorap: Erkek giyimindeki alaca çorabın aynısıdır. Kadınlar da giyerler. El örgüsü olarak evlerde dokunan bu çorapların renklilerine "alaca" denir. Genellikle kırmızı renkli iplikler baskın olan çoraplara; sarı, beyaz, mavi renklerle nakış yapılır. Bu nakışlar "aynalı, oymalı, koyuk, bermak, makaslı, kilim ve kara yazma" gibi isimlerle anılır(Görsel 23).Renkler eldeki olanaklara göre seçilmekle birlikte, erkekler genellikle siyah ya da beyaz renkleri; kadınlar ise çift renkleri kullanırlar. Düz örülen çoraplara "şal çorap" denir.

Fotoğraf 23. Çorap örneği, Tokat-Zara (2015)
(Photo 23. Sample of Socks, Tokat-Zara (2015))

Çarık, Ayakkabı: Erkek kıyafetlerinde anlatıldığı gibidir. Kadınlar; sarı, kırmızı gibi sıcak renklerle süslenmiş olanlarını tercih ederler. Günümüzde çarık giyen hemen hemen hiç yok gibidir. Fakat eskiden çarık, yemeni, Laçın ve mest gibi giyecekler ayağa giyilmekteymiş. Ama günümüzde genellikle kara lastik, plastik ayakkabılar ve kunduralar giyilmektedir. Kadınlar gelin olurken genellikle ayaklarına aynalı çarık giyerler (Fotoğraf 24).

Fotoğraf 24. Aynalı çarık örneği, Tokat-Zara (2015)
(Photo 24. Sample of Aynalı Sandal, Tokat-Zara (2015))

5.4. Takı ve Süsler (Jewelry and Ornaments)

Tuzluk: Yaklaşık 18 x 20 cm ölçülerinde, dokumadan veya sık dokulu yün örgülerden hazırlanan, ön yüzü nakışlı ve boncuklu, süslü torbadır. Boyuna çapraz geçirilip, yandan sarkıtılarak kullanılır. Kadınlar koyun ve inek gibi hayvanların sütünü sağmaya tuzluk ile giderlerdi. Tuzluğun içine koydukları tuzu hayvanlara verirlerdi. Bu nedenle bu küçük çantalara tuzluk denmiştir (Fotoğraf 25).

Fotoğraf 25. Tuzluk örneği Tokat-Zara (2015)
(Photo 25. Sample of Tuzluk, Tokat-Zara (2015))

Aksesuarlar: Bilezik, gerdanlık, küpe, hameyli, tuzluk, saç bağı, yanaklık, beşibiryerde gibi aksesuarlar kullanılır (Fotoğraf 26). Kadınların kullandığı aksesuarlardan biri de karanfil hızmasıdır. Karanfil hızması eskiden alevi kadınların kimliğini belirlemek ve onları diğerlerinden ayırmak için kullanılan bir simgeydi, daha sonra takı amaçlı dekoratif olarak kullanıldı. Hızma genellikle yaşlı kadınlarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Yıldırım, 2015).

Fotoğraf 26. Beşibiryerde örneği, Sivas (2014)
(Photo 26. Sample of Beşibiryerde, Sivas (2014))

6. SONUÇ (CONCLUSION)

Türkmen ve Alevi kültürünü yansıtan Sıraç giysilerinin incelendiği bu çalışmada; kadın giyiminin karakteristik özelliklerinin tespiti yapılmıştır. Anadolu insanı kendi toprağında, kendi tarihinin gelişim çizgisi üzerinde birçok inanç aşamasından geçmiş, bu inanç aşamaları onun yaşama anlayışını biçimlendiren oluş basamaklarını meydana getirmiştir (Eyüpoğlu, 2000:19). Sıraç kadın giyim özellikleri ve giyimlere yüklenen anlam, Türkmen geleneklerinden ve Alevi inancının kavramlarından beslenmektedir. Kökleri Orta Asya'ya dayanan Türkmen kültürü giyim kuşamı, Türkiye Cumhuriyeti'nin modern yaşam biçimi ile kaynaşarak bir sentez oluşturmuştur. Yöresel giyimler toplumsal önemini korumakla birlikte, örf, adet ve geleneğe bağlı özellikler ile yaşatılmaktadır. İşlevleri bakımından bugün kullanılmakta olan giyimleri ile benzer özellikler taşımakta, ancak halk arasında ve yöreden yöreye değişen farklı terminoloji ile isimlendirilmektedirler. Sıraç kadın giyiminde motifler, doğaya ait öğelerden, canlı ve cansız varlıklardan esinlenerek biçimlendirilmiş ve isimlendirilmiştir. Alevilerde bilinen hayvan sembelleri: "Anka kuşu, aslan, arı ve bal, balina, balık, yunus, geyik, güvercin, kartal, kedi, keklik, kuzu-koyun, teke, örümcek, tavşan ve yılan"

(Alkan, 2005) olarak sıralanabilir. Geleneksel Sıraç kıyafetlerinin kumaşlarının, önceleri el tezgâhlarında dokunduğu günümüzde ise bu kumaşların hazır alındığı bildirilmektedir. Sadece çul ve cicim (cecim) el tezgâhlarında dokunmaktadır. Hazır alınan kumaşlardan özellikle Penezli, Bülbül Gözü, Taraklı ve Zincirli olarak bilinen kumaşlar, Gaziantep'te dokunmaktadır. Buradan, Sıraçların yoğun olarak yaşadıkları şehirlere dağılmaktadır. Cicim adıyla bilinen cicim, kalın ve ince çubuklardan meydana gelir. Bu çubuklardan kalın olanına "anası", ince olanına "kızı" denir. Sarı, kırmızı, yeşil en fazla kullanılan renklerdir. Cicimde kullanılan kırmızı Hazreti Ali'yi, yeşil İmam Hüseyin'i, sarı İmam Hasan'ı temsil eder (Bebek, 2015). Cicimlerin çubukları; sarı, kırmızı ve bordo renklerden; zemini ise siyah ve koyu renklerden meydana gelir. Lacivert, mavi, kırmızı renklerin hâkim olduğu cicimler de görülmektedir. Cicimler genellikle yaylada kurulan el tezgâhlarında dokunur. Tokat Sıraçlarında Cem töreninde, kırklar semahı ve tevhid sırasında cicim yere serilir ve üstünde insanlar dua eder. Ayrıca cenazelerin üstüne de halı, kilim yerine cicim örtülür.

Bütün Sıraç köylerinde, kadınların kullandığı bütün eşyalar nakışlıdır. Türk zevkinin en seçkin örneklerinin meydana getirildiği Sıraç nakışlarında, geometrik motiflerin hâkim olduğu görülmektedir. Nakışlarda kullanılan en küçük motif, "çıtırık"dır. Bütün motifler çıtırıklardan meydana gelir. Önlüklerin ve nakışlı giyeceklerin alt kısımları "doğru" ve "eğri galebe" lerden meydana gelir. Yan taraflara "şekerpare" denilen motifler, "serpme" adıyla işlenir. Önlük ve göyçeklerde, "koç boynuzu", "gavur nakışı", "serpme", "dallısı", "uçkaya nakışı", "ilmeli bacaklı", "bası çıtırık" gibi motifler kullanılır. Üçpeşli ve saltalar üzerine, genellikle sutaşından geometrik olmayan nakışlar işlenir. Özellikle törenlerde, sutaşı işlemeli önlük ve giysiler tercih edilir. Daha önce de belirtildiği gibi, sadece giysiler ve kilimler üzerine süsleme yapılmaktadır.

Kilimde kullanılan motifler; cicimde anası ve kızı olmak üzere iki adettir. Çulda; belibağlı, göbek, kirman, ehme, kirpi, verep, terfiye, ciynak ve söğüt yaprağı olmak üzere 9 adettir, bazı yerlerde 2 ya da 3 renk kullanılır. Bu motiflerden sadece ehme geometrik olmayan bir motiftir. Onun haricindeki bütün motifler geometriktir. Göyçeklerde; çıtırık, eğri kalebe, doğru kalebe, şekerpare, oyma, serpme, seyirilce, kilim, koçboynuzu, Uçkaya nakışı, dallısı, başlı çıtırık, ilmeli ve bacaklı ilmeli gibi motifler kullanılır. Kadın önlükleri adeta bir kilim gibidir, işleme, nakış, oya, gelinin beğenisini, yeteneğini ve zevkini simgeler. Kadına ilişkin en ilginç olan gelenekleri, kadın giyimidir. Kadın giyimi, Orta Asya'daki kadın giyiminin aynısıdır ve bugüne kadar hiç değişmemiştir. Oğuz geleneğidir. Hazır alınan kumaşlarda zencirli, bindallı, taraklı (tarakdişi), bıçakucu, kuşdiligibi motifler bulunur. Bıçakucu ve kuşdilini genellikle yaşlılar giyer. Başörtülerde elma motifi, Anşa Bacı ocağına bağlı babacılar olarak bilinen Sıraçların arasında adeta üniforma derecesinde yaygındır. Kadın giyeceklerine hakim olan oyma adı verilen üçgen motifleridir. Bütün Sıraç topluluklarında bu üçgen motife karşı aşırı bir sevgi vardır.

Sonuç olarak geleneksel Sıraç kadın giysileri renk ve desen yönünden zengin bir kompozisyon oluştururlar. Bu kompozisyon doğadaki renklerden ve şekillerden oluşturulmaktadır. Bu nedenledir ki söz konusu giysiler günümüze dek yaşatılabilmektedir. Bu kapsamda henüz yok olmamış giysi örneklerinin ortaya çıkartılarak fotoğraflanması, incelenip, tespit edilip, tanıtılması gelecek kuşaklara aktarılması açısından önem taşımaktadır. Yöresel kıyafetlerin müzelerde koruma

altına alınması, saklanması, bu örneklerin bire bir yeni kopyaları yapılarak sergilenmesi, iç ve dış turizm açısından da önemli olacaktır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Alkan, E., (2005). Sayılar ve Hayvan Simgeleriyle Alevi Mitolojisi. İstanbul: Kaynak Yayınlar.
- Andrews, P.A., (1992). Türkiye’de Etnik Gruplar. İstanbul: Ant Yayınları.
- Cebecik, A., (1990). Sıraç Adı Üzerine. Milli Folklor Dergisi, 1(5), 46.
- Erden, A., (1998). Anadolu Giysi Kültürü. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Eyüpoğlu, İ.Z., (2010). Bütün Yönleri İle Bektaşilik. İstanbul: Der Yayınları.
- Kenanoğlu, A., (2003). Hubyar Sultan Ocağı ve Beydili Sıraç Türkmenleri. İstanbul: Hubyar Sultan Kültür ve Tanıtma Derneği Yayınları.
- İmer, Z., (2001). Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca Ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Nas, E., Gülizar, Ç. ve Aliye, D., (2011). Tokat Nebiköy Yöresel Kadın-Erkek Giyiminde Alevîlikteki Üçleme, Dört Kapı-Kırk Makam ve On İki İmam Kavramlarının Yansımaları. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 60:245-264.
- Sarıoğlu, H., (2006). Tosya (Kastamonu’da) Kadın Kıyafet Geleneği. Türk Halk Kültüründen Derlemeler Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: 3051(2006):201-213.
- Sürür, A., (1983). Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri. İstanbul: Akbank Yayınları.
- Türkdoğan, O., (2006). Alevi Bektaşi kimliği. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yılmaz, O., (2009). Sıraçlar (Anşabacılı ve Hubyarlar) Beydili Alevi Türkmenleri. Zile: Veni Vidi Vici Yayınevi.
- Bebek Fındık, (56), 2015, Sözlü Görüşme, Ev hanımı, Tokat.
- Yıldırım Mehmet, (68), 2015, İstanbul Sıraç Derneği Hubyar Dedesi, İstanbul.